

הרב מרדכי ברויאר – מכריע נוסח המקרא

פרופ' יוסף עופר

**ישיבת הר עציון
אדר תשפ"ה**

מרדכי ברויאר

בראשית א בראשית

א בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ ס בְּרֹאשִׁית
וַחֲשֹׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
י יְהִי אוֹר וַיְהִי-אוֹר: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וַיִּסּוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
ה הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב
וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רִקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדֵּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: וַיַּעַשׂ
אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרִקִּיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר
ח מֵעַל לַרִקִּיעַ וַיְהִי-כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרִקִּיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי-בֹקֶר
יוֹם שֵׁנִי:

מוסד הרב קוק • ירושלים

ז בראשית בראשית

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: וְהָאֶרֶץ הָיְתָה
תֵּהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי
הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־
הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם
אֶחָד:

* וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם
לְמַיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיְבָרֶךְ בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
לְרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרָקִיעַ וַיְהי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים
לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

הוצאת חורב ירושלים

בראשית | בראשית א

הַתִּנָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ
הַחַיָּה | הָרִמָּשָׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ
הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל-עוֹף
כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים
כִּי-טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-
הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב
בָּאָרֶץ: וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר
יוֹם חֲמִישִׁי:

ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ
נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בַּהֶמָּה וּרְמֵשׁ

עֹשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֵשָׂה
פֶּרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוּ-בּוֹ עַל-
יֵב הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ
רִשָּׁא עֹשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ
וְעֵץ עֵשָׂה-פֶּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּ-בּוֹ
לְמִינֵהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
י וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם
שְׁלִישִׁי:

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת
בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין
הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתֹת

בראשית

בראשית

א אֵל בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת
ב הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ
הָיְתָה תֵהוֹ וּבָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי
תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת
ג עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
ד יְהִי אֹר וַיְהִי-אֹר: וַיִּרְא
אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב
וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין
ה הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאֹר
יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי-

מתוך: **פרקי חיים** מאת מרדכי ברויאר, תשס"ז

כאשר פנתה אליי הוצאת ניומן בהצעה להתקין לה מהדורת מקרא, קיבלתי את ההצעה בהתלהבות. קיבלתי עליי עבודה שאין לי כל הכשרה לבצעה... ואכן מהדורה זו הקרויה תנ"ך ישראל איננה שווה כלום...

באותו זמן ביקש מוסד הרב קוק להוציא את פירוש דעת מקרא. משום כך פנו תחילה למהדורת קורן כדי לקנות מהם את נוסח המקרא, אך משום מה העסקה לא יצאה לפועל.

אז עלתה בדעתי של יהודה קיל הצעה, וכך אמר לחבריו: הינה יושב ברחובות יהודי משלנו, וכבר גילה את כוחו בהוצאת מהדורת תנ"ך ישראל. נטיל עליו גם את המשימה הזאת של התקנת נוסח המקרא לצורך פירוש דעת מקרא.

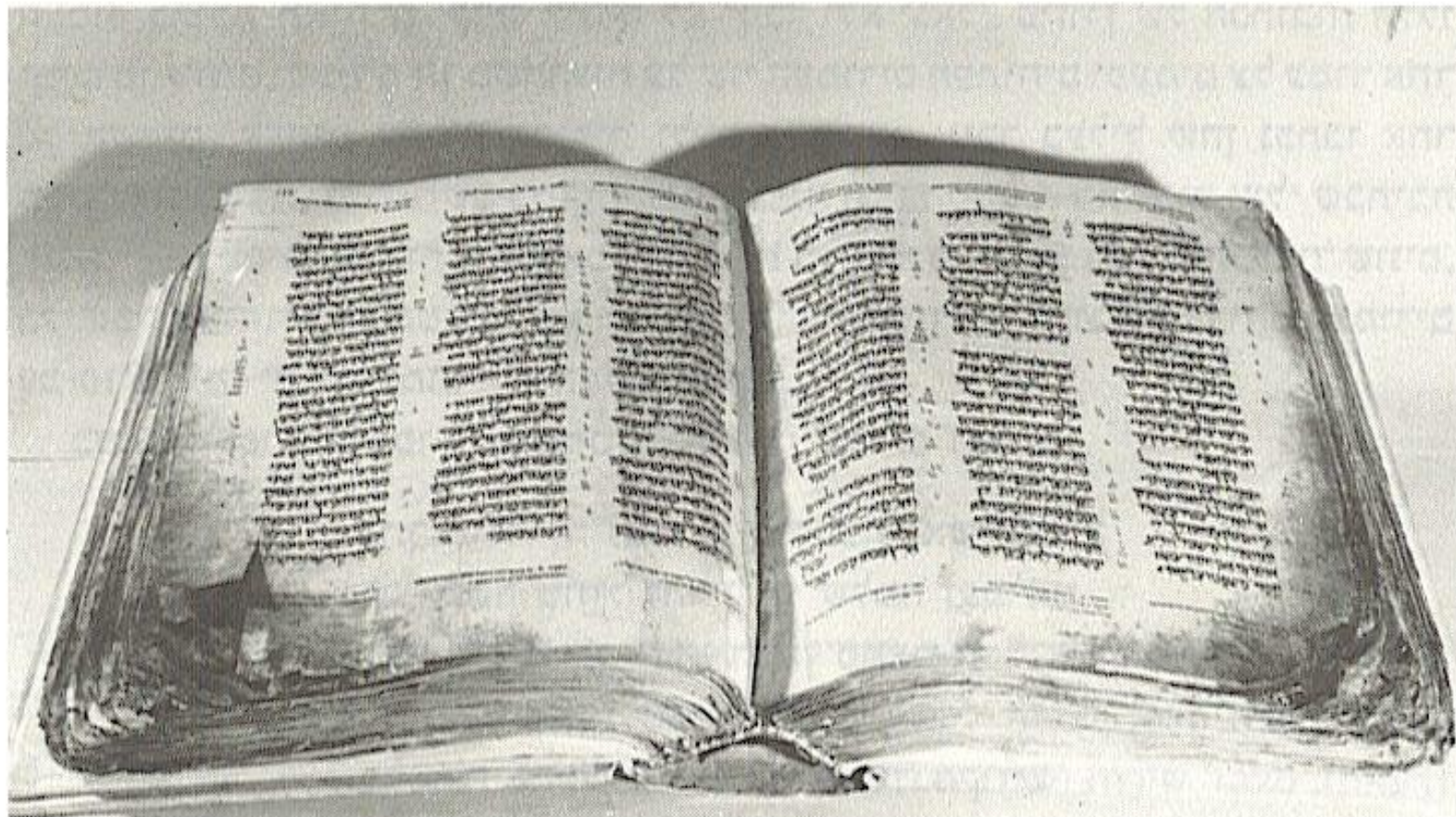
אני כמובן קיבלתי את ההצעה הזאת בהתלהבות, וזו הייתה יכולה להיות טעות. אך אז כבר התערבה ההשגחה והפכה את כל שרשרת הטעויות האלה להצלחה אחת גדולה.

הכתיב נקבע על ידי המסורה בבחינת גזרת הכתוב, בלי טעם
ובלי סברה, בהערות המסורה הפזורות בכתבי היד במקומות
שונים. הדעת הייתה נותנת אפוא שאקבע את נוסח הכתיב
בכוחות עצמי על פי הערות המסורה.

אנשי המדע שנועצתי בהם – ביניהם מאיר מדין ופרופ' גושן-
גוטשטיין הזהירו אותי בכל לשון של אזהרה **שלא אהין** ללכת
בדרך הזאת, אלא אעתיק את נוסח הכתיב ממקור אחד
הנראה לי מדויק – בלי להוסיף ובלי לגרוע.

נתברר לי בלא צל של ספק שהערות המסורה זהות בתוכן
כמעט בכל מקום, והעובדה שנוסח הכתיב של כתבי היד איננו
זהה במקומות רבים מאוד איננה תלויה בכך שיש לכל כתב יד
מסורה משלו, אלא היא נובעת מכך שגם הם – כמוהם כאנשי
המדע של ימינו – לא טרחו לבדוק כהלכה את כל הערות
המסורה שבידיהם.

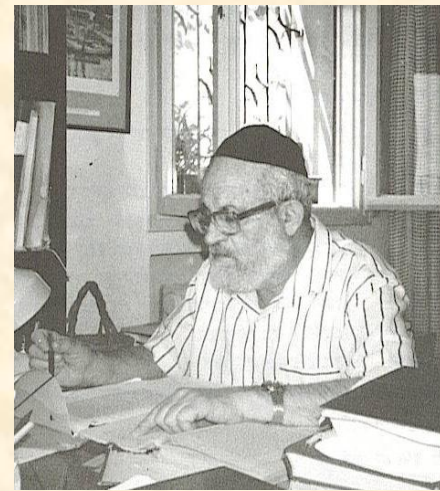
כתר ארם צובה

השוויתי את נוסח הכתר לנוסח שאני קבעתי, ורק
אז נכונה לי הפתעת חיי: הנוסח שלי, ורק הנוסח
שלי בלבד, מתאים בכל מקום לנוסח הכתר.
ההתרגשות שאחזתי אז איננה ניתנת כלל לתיאור.

היחס שלי אל הכתר שונה מזה של שאר כל
המומחים. הם סומכים על האוטוריטה של הרמב"ם
או של אהרן בן אשר ועל פי זה הם מניחים שנוסח
הכתר מדויק. ואילו אני הוכחתי את דיוקו של הנוסח
שלי ושל הכתר, ועל פי זה אני יודע גם להעריך את
הבנתו של הרמב"ם ואת מומחיותו של אהרן בן
אשר.

הרב מרדכי ברויאר (1921-2007)

מי שבודק את הכתר ומדקדק בכללותיו
ובפרטותיו משתאה ליכולתו של נקדנו ומסרנו
להוציא מתחת ידיו דבר מתוקן, בלא פגע ובלא
תקלה, בשלמות שהיא כמעט למעלה מכוח אנוש.
בקי היה בחסרות וביתרות, בדרכי ניקוד ובסתרי
טעמים, וכל רז של המסורה לא אניס ליה. הוא
היחיד בין כל הסופרים, הנקדנים, המסרנים
והמהדירים שהצליח לכתוב ספר שלם של המקרא
בלא סטייה מכללי המסורה והוראותיה.

תיעוד מדוקדק של הנימוקים לכל הכרעה.

(א) מהדורות התנ"ך שלו מלוות בנספח המתאר את עקרונות הנוסח ובנספח המביא את נוסח כתב-היד היסודי במקומות שהמהדורה הכריעה בניגוד לו;

(ב) ספרו "כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא" (תשל"ז) דן בנוסח התורה (ניקוד, טעמים וכתיב), בנוסח הכתיב של ספרי נביאים, בצורת השירות על פי ההלכה ועל פי המסורה

(ג) בראש כל ספר מספרי המקרא בסדרת "דעת מקרא" הוסיף ברויאר מדור בשם "הנוסח ומקורותיו", ובו רשם את חילופי הנוסח שבאותו הספר – בענייני כתיב, ניקוד וטעמים;

(ד) מלבד אלה דן ברויאר בענייני נוסח בכמה מאמרים שפרסם.

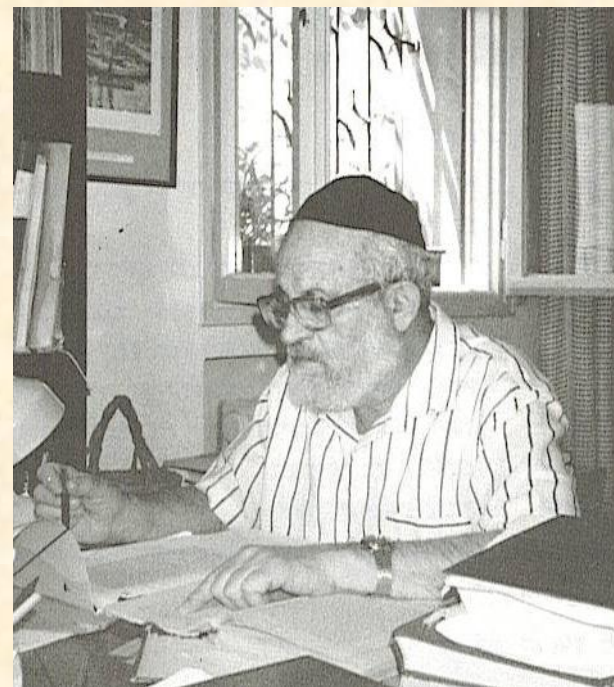
(ה) "הספר האדום" או בשמו הרשמי: נוסח המקרא ב"כתר ירושלים" ומקורותיו במסורה ובכתבי היד, ירושלים תשס"ג

כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא

מאת
מרדכי ברויאר

הוצאת מוסד הרב קוק · ירושלים

"אנא ה' הושיעה נא

אנא ה' הצליחה נא".

בפרשת ויצא: וַיִּיקָּץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן

יָנֹשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה

ובפרשת יתרו: וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבְנָיו

וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה

שָׁם הָרַק הָאֱלֹהִים:

יישוב חדש, שעדיין אין בו מנהג קבוע - ויש בו
בני עדות שונות - שמא ראוי לו להדר אחר
ספר תורה הכתוב על פי מנהג העדה התימנית

בית משפחת ילין
בקריית משה בירושלים

בית משפחת ילין
הסולם לעליית הגג

דעת תורה

הכולל דעת תורה של רבותינו הגאונים הבד"ץ **ההערה** החדרית שליט"א
ובראשם רבינו הגאון הצדיק רבי **משה אריה פריינד** שליט"א מרא
דארעא קדישא

וכן דעת תורה של הגאון הצדיק זקן הרבנים רבי **שמואל ואזנר** שליט"א
אב"ד זכרון מאיר ודעת תורה של רוב **הגאונים וגדולי ישראל** שליט"א
וגם כפי המוכא בפנים מגדולי ישראל מדורות הקודמים

ובפרט **מהגר"ש ויטאל** זצוק"ל שמביא בתשובת באר מים חיים שלא
לסמוך על "כתר ארם צובא" נגד רוב הספרים, וכן בתשובות "מים רבים"
שלא לשנות כלום ממסורת דור ודור בכתיבת תורה נביאים וכתובים.
ולכתוב הנביאים שקוראים בהם רק כמנהג ומסורת דור דור בפתוחות
וסתומות שהוא תואם **נוסח הגר"א** המוכא בכתיב

הגר"י סלאנט זצ"ל מעצם כ"ק, וכהמנחת שי בחסרות ויתירות.

וחמש מגילות כפי **תיקון בארדיטשוב** המונה והמקובל,

בחסידות ויתירות ופתוחות וסתומות, וכתיקון הגר"מ זוננפלד זצ"ל.

ולא כהמשנים לכתוב על פי כתב יד **חדש** הנקרא "כתר ארם צובא"

והמכונה "בן אשר" ו"כתב יד האלב". **שלא** נהגו כן מעולם בשום

מקום. ואברכים מועים ומטעים אשרו אותו במעות כתנ"ך של בן אשר

המיוחס. המוכא ברמב"ם ז"ל.

והוכח כמזויף ל"בן אשר". וכמוכא בירור הדברים באריכות בפנים הקונטרס.

ובתוכו תשובות על המעדרים בקונטרסיהם המסולף "קנאת סופרים" ו"נביאי

האמת והצדק"

יש לציון מה שכיררו באחרונה שבחילופי בן אשר וכן נפתלי בשליש דברים מתאים כ" הכתר לבן נפתלי ולא לבן אשר

יוצא לאור על ידי חבר תלמידי חכמים ובראשם הרב הגאון רמ"ד שליט"א

(ולפי שנעשה ע"ד כמה אנשים תמצא כמה פעמים כפילות הלשון וכדומה).

פיעה"ק ירושלים תוכב"א

חדש הרחמים אלול שנת תשנ"ה

נביאי האמת וצדק

אודות מסורת המקרא המקובלת מדור ודור בכל תפוצות
ישראל ע"פ שר המסורת אדון הסופרים היחיד בדורותיו **רבי**
אהרן בן-אשר בספרו המפורסם "כתר ארם צובה" -
שהוא הספר הידוע במצרים שעליו היו הכל סומכים ועליו
סמך הרמב"ם בספר תורה שלו ובמשנה תורה,
ושעל פיו **אנו כותבים פרשיות ספרי תורה שלנו**,
וחסרות ויתרות של תפלין ומזוזות, ושעל פיו כתב רשכבה"ג

רבינו הרמ"א ספר התורה שלו, ועל פיו עשו גדולי

ירושלים מלפני כ-130 שנה בראשות **רבי זונדל ורבי**

שמואל סלאנט מעשה רב גם בכתיבת נביאים וכתובים
כדת על קלף, ושעל פיו **בהסכמת גדולי הרבנים** זה כ-12
שנה נכתבו נביאים וארבע מגילות בעשרות מקומות בארץ
ובחוזה לארץ.

ובסופו קונטרס

ביטול מודעה

לברר שאין ממש בדברי המערערים על **מסורת דור ודור**
היחידה המקובלת בנ"ך, ומטילים דופי במעשיהם של
גדולי הדורות הנ"ל, על ידי הצגת חצאי דברים וטענות שאין
בהן ממש, ומציגים "ראיות" ו"עדויות" **מחוקרים כופרים**
וקלי דעת לקעקע ביצתה של מסורת גדולי עליון הנ"ל,
ורוצים להנהיג "מסורת נביאים" **חדשה** ע"פ כתב יד
משובש בשבושים על גבי שבויים, **שמעולם לא נהגו**
לכתוב על פיו, ולא שמיא דמר בר רב אשי חתים עליה,
שנדפס רק מקרוב.

בני-ברק חשניה לפיק (א)
שהרב איצ'בן אשר

ד. יחזקי
רשכים זכ"ל

הרב מרדכי ברויאר

מקראות שיש להם הכרע

והוא קונטרס

זכר-זכר

להרג-ולהרג • בפניהם-לפניהם

תש"ן

הוצאת "תבונות"